

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ד

שם השיעור: מצוות ייבום ומצוות חליצה

שם המרצה: הרב אלחנן סמט (ELSAMET@GMAIL.COM)

ח וקראו לו זקני עירו ודברו אליו
ועמד ואמר
לא חפצתי לקחתה:
ט ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים
וחלצה געלו מעל רגלו
וירקה בפניו
וענתה ואמרה
ככה יעשה לאיש
אשר לא יבנה את בית אחיו:
י ונקרא שמו בישראל
בית חלוץ הנעל: ט

דברים כה
וואם לא יחפץ האיש
לקחת את יבמתו
ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים
ואמרה
מאן יבמי
להקים לאחיו שם בישראל
לא אבה יבמי:

ה כי ישבו אחים יחדו
ומת אחד מהם
ובן אין לו
לא תהיה אשת המת החוצה
לאיש זר
יבמה יבא עליה
ולקחה לו לאשה ויבמה:
והיה הבכור אשר תלד
יקום על שם אחיו המת
ולא ימחה שמו מישראל:

הרמב"ן

אבל הענין טוד גדול מסודות התורה
בחולדת האדם, ונכר הוא לעיני
רואים אשר נתן להם השם עינים לראות
ואזנים לשמע, והיו החכמים הקדמונים
קודם התורה יודעים כי יש תועלת גדולה
ביבום האח, והוא הראוי להיות קודם בו
ואחיו הקרוב במשפחה, כי כל שארו
הקרוב אליו ממשפחתו אשר הוא יורש
נחלה יציע ממנו תועלת. והיו נוהגים
לשא אשת המת האח או האב או הקרוב
מן המשפחה. ולא ידענו אם היה המנהג
קדמון לפני יהודה: ובבראשית רבה (פ"ה
ה') אמרו כי יהודה התחיל במצנת יבום
תחלה, כי באשר קבל הסוד מאבותיו
גודרו להקים אותו. וכאשר באתה התורה
ואסרה אשת קצת הקרובים, רצה הקדוש
ברוך הוא להתיר אסור אשת מפני
היבום, ולא רצה שיתנה מפני אסור
אשת אחי האב והבן הולתם, כי באח
הרגל הדבר ותועלת קרובה ולא בהם,
כמו שהזכרתי:

והנה נחשב לאכזריות גדולה באשר
לא יחפץ ליבם, וקוראים אותו בית
חלוץ הנעל (דברים כ"ה י') כי עתה חלץ
מהם, וראוי הוא שתעשה המצוה זאת
בפליצת הנעל. ותכמי ישראל הקדמונים
מדעתם הענין הנכבד הזה, הנהיגו לפנים
בישראל לעשות המעשה הזה בכל יורשי
הנחלה, באותם שלא יהיה בהם אסור

פרשת וישב לח

פירוש

(ח"ט) ויבם אתה ויהקם זרע לאחיו.
הבן יקרא על שם המת,
לשון רש"י. ואין זה אמת, כי במצנת

התורה נאמר גם כן (דברים כ"ה י') ויהקם
על שם אחיו המת ולא ימחה שמו
מישראל, ואין הכבם מצוה לקרא לבנו
בשם אחיו המת, ואמר בכועז וגם את
רות המאביה אשת מחלון קניתי לי לאשה
להקים שם המת על נחלתו ולא יכרת שם
המת מעם אחיו ומשער מקומו ותקראנה
אותו עוכד לא מחלון (רות ד י'):

ועוד, שאמר: וידע אונן כי לא לו
יהיה הצרע, ומה הרעה אשר
תבא עליו עד פי השחית זרעו מפניה
אם יקרא שם בנו בשם אחיו המת, ורב
בני אדם מתאזים לעשות כן. ולא אמר
הפתיח "ויאמר אונן" אבל אמר: וידע
אונן כי לא לו יהיה הצרע, כי ידעה
ברורה היתה לו בזה שלא יהיה לו
הצרע:

ספר חתומים ברכה ג' ע"ב

תקצת מצנת ביום

ולפי זה

שנכרנו על צד הפשט. כשיאמר הפתוב, ונדע
אזן כי לא לו יתנה הנרע (בראשית לו ט) —
כנינו לומר: כי קל-יכות הנרע לא יתנה לו.
שנאחיו יטל חלק בהם, ולמקצת הנכות לא יתנה
חולש; גם כי אולי שצקר הנכות לאח הפת.
לפי שהוא כבצל הקרקע, והנחה הטי בארץ.
וכפניו שידוע בארץ ישראל שיש מהם שיתנו הנרע
משללם; וזהו שיאמרו זכרונם לברכה (יבמות יג ב)
שכל-ימן שיש לאחיו שום זכר בעולם בן או
בת או בני בנים מאשה אחרת — ואפילו מסור
או ממורת — שפוטרים את-אשתו מן היבום;
נראה שנה, שאין הענין, רק למפקיר שמו ולמת
לו חלק ונכות בעולם הנה הגופני.

והנני, עם דעתי (= אה-על-י שגני יודע) שיש
במצוה הזאת צקר גדול וטעם נכון למתי אצל
המקבליים — אקסמף על-מה שכתבתי בראש ספרי,
וערכתי שם התנבולתי לבל לאחש צדמי מכתב
קל-מחשבתי בפשט טעם המצות, לעורר רוח
הילדים לשאל שאלות בהם אל גדוליהם ומורייהם;
ומתוך העסק בהם, אולי יתגלגל זכות על-ידי
לגלות אמתת עניניהם, ואופה אני במקומי צדמי.

שנצטנה מי שמת אחיו ולא הניח בנים —
לקח אשת אחיו תמת לו לאשה; וזהו הנקרא
"ביום" בתורה ובדברי רבותינו זכרונם לברכה;
ועל זה נאמר, "ביום" נבא עליה וגומר".
משךשי המצוה: לפי שהאשה אטר שנשאת
לאיש גברי היא באחד מאבריו, שכן יתיב הטבע,
מפני מצוה האב הראשון שלקחה אמת מצלעותיו
וממנה בנה לו האל אשה, והאיש הנה שמת
בלא בנים, שיתנה חלק מפניו לזכרון לו ולמלאת
מקומו בעולם לעבודת בוראו, ועוד אין זכר
לו בעולם הגופני וזאת האשה, שהיא צדמי
מצדמי ודקר מבשרו — הנה מחסדי האל עליו
לקיים לו זרע מפנה על-ידי אחיו, שהוא גם-
כן כפניו בשרו, כפי שיתנה אותו הנרע למלא
מקומו ועובד בוראו תחתיו, ויזכה על-ידו בעולם
הנשמות אשר הוא שם, כמו שידוע, דברא מוצה
אבא"י שכן אמרו זכרונם לברכה (סנהדרין קו א):
ברא — מוצה אבא; אבא — לא מוצה ברא; וכמו כן
באמת הנחה הטי אשר הוליד הבנים מן הנרעה —
גם אליו חלק בהם וחובה גם הוא בנכותם; אמנם
לא לו יתנה קל-יכות, כי גם אחיו יטל חלקו
בשביל החלק הגדול שיש לו בהם, והיא האשה
שנפלה לחלקו בתחלה, כמו שאמרנו.

ברכה ג' ע"ב

במטרונה שאלה את ר' יוסי בר חלפתא — אמרה לו: לכה
ימים ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו? אמר לה: לששת ימים, כדכתיב: (שמות
כ, יא) 'כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ'. אמרה לו: מה הוא עושה
מאותה שעה ועד עכשו? אמר לה: הקדוש ברוך הוא יושב ומזוג ומוגים, בתו של
פלוגי לפלוגי, אשתו של פלוגי לפלוגי, ממונו של פלוגי לפלוגי. אמרה לו: ודא
היא אמנותה?! אף אני יכולה לעשות כן; כמה עבדים כמה שפחות יש לי, לשעה
קלה יכולה אני לזנון. אמר לה: אם קלה היא בעיניך, יקשה היא לפני הקדוש
ברוך הוא בקריעת ים סוף. הלך לו ר' יוסי בר חלפתא, מה עשתה, וטלה אלה
עבדים ואלה שפחות, והעמידה אותן שורות שורות, אמרה: פלן יסב לפלגית,
ופלגית תסב לפלן, וזונה אותן בלילה אחד. למחר אתון לגבה — דין מוחה
פציעא, דין עינה שמיטא, דין רגלה תבירא. אמרה להון: מה לכו? דא אמרה:
לית אנא בעי לדין, ודין אמר: לית אנא בעי לדא. מיד שלחה והביאה את ר'
יוסי בר חלפתא — אמרה לו: לית אלוה פאלהכון, אמת היא תורתכון, נאה
ומשבחת, יפה אמרת. אמר: לא כך אמרתי לך; אם קלה היא בעיניך, קשה היא
לפני הקדוש ברוך הוא בקריעת ים סוף?!